

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

จักรพงษ์ พวงงามชื่น^{1*} สวิษฐา ศุภอุตมฤกษ์ ตรีรัตน์² และ นครเรศ รั้งควัด³
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หนองหาร สันทราย เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านการมีส่วนร่วม พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม และ ประเมินผลรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์จากประชาชน 212 คน ชุดคำถามและแบบสอบถามจากแกนนำจัดการ ป่า 20 คน โดยวิธีการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) เก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ของประชาชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสถิติเชิงพรรณนา 2) พัฒนารูปแบบ การมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C (Appreciation, Influence, and Control) และยุทธวิธีการนำเปลี่ยน (Strategies of change) ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นเทคนิคประกอบ นำเสนอ ข้อมูลเชิงพรรณนา และ 3) ประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการทดสอบเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการพัฒนา จากกลุ่มตัวอย่าง 30 คนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และ McNemar test for the significance of changes

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.58$) การพัฒนาการมีส่วนร่วมขึ้นเห็นคุณค่า (A) พบว่า ผลของการ ทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่างๆ อย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่ม เยาชนให้มากขึ้น ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้ระบุและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการ ป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น และขั้นควบคุม (C) จากโครงการดังกล่าวชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และหาผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้านเข้ามามี ส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนและหลังการพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการ ประเมินผล ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม / การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม / ป่าชุมชน / การจัดการป่าชุมชน

* Corresponding author: E-mail: jukkaphong@mju.ac.th

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาพัฒนาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร

² อาจารย์ คณะพัฒนาการท่องเที่ยว

³ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาพัฒนาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร

Participatory Development of the People in Community Forest Management Model: A Case Study of Baan Tha Pha Pao, Tha Pra Duk Sub-district, Maetha District, Lampun Province

Jukkaphong Pounggamchuen^{1*} Savichaya Supa-udomlerk Trirat² and Nakarate Rungkawat³

Maejo University, Nong-Harn, Sansai, Chiang Mai 50290

Abstract

This study was conducted to explore basic data on people's participation and development of a participatory model as well as to evaluate the outcomes of the people participatory model for community forest management at Baan Tha Pha Pao, Tha Pra Duk Sub-district, Maetha District, Lampun Province. Data collection was done by using a set of interview schedules from 121 local people, and questionnaires and question paper from 20 forest management leaders group. This study comprised 3 steps: 1) basic data collection on people's participation in community forest management and content analysis; 2) development of the participatory model by using A-I-C technique and strategies of change with participatory action research; and 3) evaluation of outcomes of people participation development by comparing the outcomes before and after development with 30 sample groups. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics and McNemar test for the significance of changes.

The results revealed that the local people had a particular level of historical background in forest management. This was done through the dimensions of culture, tradition, ritual ceremonies, and various beliefs. It created continual resource conservation activities. As a whole, local people participated in the community forest management at a moderate level ($\bar{x}=3.58$). Regarding the participation development at the value perception level (A), results of the past forest destruction seriously caused local people to rehabilitate the forest through various activities. The need to promote and disseminate knowledge and understanding about benefits of community forests and natural resources to general people and youths is felt. For the interaction step (I), community had indicated and made a sequence of important future projects for the promotion of successful community forest management. For the control step (C), local people had participated in planning and seeking for people with clear responsibility for each project. In terms of the evaluation of the participation development, there were differences before and after participation development in implementation, benefit sharing, and evaluation but not in decision-making.

Keywords : Community Forest / Community Forest Management / Development of Participatory Model / Participation

---

* Corresponding author: E-mail: jukkaphong@mju.ac.th

¹ Assistant Professor, Division of Agricultural Development, Extension, and Communication, Faculty of Agricultural Production

² Lecturer, Faculty of Tourism Development.

³ Associate Professor, Division of Agricultural Development, Extension, and Communication, Faculty of Agricultural Production

1. บทนำ

ทรัพยากรป่าไม้ของไทยมีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นหรือป่าฝนเขตร้อน (Tropical forest) ซึ่งเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธัญญาหาร สัตว์ แมลง จุลินทรีย์ และทรัพยากรพันธุกรรมทรงคุณค่ามากมายเหลือคณานับ ป่าฝนเขตร้อนยังเป็นระบบนิเวศที่เกื้อกูลต่อการผลิตด้านเกษตรกรรมส่งผลให้ประเทศไทยเป็นอยู่ช้ำอู่น้ำ ทำการผลิตอาหารหล่อเลี้ยงประชากรของประเทศและโลกมาหลายชั่วอายุคน [1] ในปี พ.ศ. 2504 พื้นที่ในประเทศไทยมากกว่าครึ่งปกคลุมไปด้วยผืนป่ากระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2538 พื้นที่ของป่าลดลงมากกว่า 25% ของจำนวนป่าทั้งหมดในประเทศ [2] การบุกรุกพื้นที่ป่ามีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมส่งผลให้ป่าไม้เสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นกระแสหนึ่งในปัจจุบันที่ชุมชนหันมาให้ความสำคัญ โดยมีชุมชนหลายแห่งทั่วประเทศที่อาศัยอยู่ในป่าจนสามารถเรียกป่านั้นว่า “ป่าชุมชน” ได้พยายามดำเนินกิจกรรมมากมายเพื่ออนุรักษ์และรักษาป่าไว้ให้คงอยู่ ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นจะมีรูปแบบและวิธีดำเนินการเรื่องป่าชุมชนแตกต่างกันออกไปและไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเพราะเป็นการดำเนินการในภาคประชาชนเพียงส่วนเดียว โดยไม่มีการประสานความร่วมมือจากภาครัฐบาลหรือเอกชนเท่าที่ควร [3] เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญมากที่สุดต่อการบริหารจัดการป่าและพัฒนาชุมชน

จังหวัดลำพูนมีป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญหลายแห่ง โดยเฉพาะในตำบลทาบลาดูก ซึ่งตั้งอยู่ตอนเหนือของอำเภอแม่ทา พื้นที่ตำบลมีทั้งสิ้น 143.74 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 89,840 ไร่ ซึ่งพื้นที่กว่า 70% เป็นพื้นที่ป่าโดยบางส่วนเป็นของอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ป่าแม่ทา และป่าชุมชนที่ชาวบ้านกันไว้ใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะป่าชุมชนห้วยทรายขาว หมู่ที่ 6 บ้านทาป่าเปา ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเคยได้รับรางวัลชนะเลิศ “ป่าชุมชนตัวอย่างระดับประเทศ” จากการประกวดป่าชุมชนตัวอย่างตามโครงการคนรักป่า ป่ารักชุมชน ประจำปี 2552 ของกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม โดยได้รับถ้วยรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แต่หลังจากนั้นบ้านทาป่าเปามีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โฮมสเตย์ห้วยทรายขาว มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก มีกิจกรรมเดินป่าทั้งกลางวันและกลางคืน และอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปหาของป่าได้มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ส่วนเพิ่มแก่ชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม กลับนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของป่าโดยที่ชุมชนคาดไม่ถึง อีกทั้งชาวบ้านให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น เกิดความขัดแย้งและการแตกแยกทางความคิด และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าน้อยลง เพราะฉะนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างเหมาะสม ประเด็นหลักด้าน “การมีส่วนร่วม” จึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่ารูปแบบที่ยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ โดยกระบวนการจัดการป่าจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงนโยบายของรัฐ ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ แนวคิดของชุมชน และปัญหาที่เผชิญอยู่โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการใช้สอยพร้อมๆ ไปด้วยการอนุรักษ์เพื่อประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังต้องมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น [4]

จากปัญหาและแนวทางการพัฒนาข้างต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการค้นหาและกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนอื่นๆ ต่อไป โดยการศึกษาวิจัยนี้จะเน้นไปที่การศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม และการประเมินผลรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

2. ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยประยุกต์รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and development) และการ

วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1) เป็นการวิจัยและพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในอดีต 2) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม และ 3) การประเมินผลรูปแบบการมีส่วนร่วม

2) ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนในชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 212 คน และแกนนำจัดการป่าชุมชน จำนวน 20 คนสำหรับข้อมูลทั่วไป และกลุ่มตัวอย่างอีก 30 คนในการพัฒนาการมีส่วนร่วม

3) พื้นที่ในการวิจัย คือ บ้านทาป่าเปา หมู่ที่ 6 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตป่าต้นน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ป่าชุมชนห้วยทรายขาว ประมาณ 13,000 ไร่ และเป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับป่าได้อย่างสมดุล

3. เครื่องมือและวิธีการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในอดีต โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการป่าชุมชนจำนวน 20 คน จากชุดคำถามและแบบสัมภาษณ์ และชาวบ้านทาป่าเปา จำนวน 212 คน โดยจะทำการเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลด้านการจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในอดีต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลา วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา สำหรับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weighted mean score) โดยแต่ละปัจจัยมีค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 1 เดือน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนใน 4 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation, Influence, and Control) ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. **ขั้นเห็นคุณค่า (A)** จัดเวทีให้ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาป่าชุมชนห้วยทรายขาว และความต้องการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. **ขั้นปฏิสัมพันธ์ (I)** ในขั้นนี้ชาวบ้านจะต้องระบุสิ่งที่ทำให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการป่าชุมชนในอนาคต โดยระบุเป็นกิจกรรมหรือโครงการและจัดลำดับความสำคัญ

3. **ขั้นควบคุม (C)** มี 2 ขั้นตอนคือ การแสวงหาผู้รับผิดชอบ และขึ้นวางแผนดำเนินงานโดยกำหนดกิจกรรมภายใต้โครงการต่างๆ วิธีดำเนินการ งบประมาณ และผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

อีกทั้งใช้เทคนิคยุทธวิธีการนำเปลี่ยน (Strategies of change) เป็นยุทธวิธีการโน้มน้าวจิตใจและความคิดของบุคคลเป้าหมายให้คล้อยตาม (Persuasive Strategy) สร้างทัศนคติใหม่ให้ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมให้สูงขึ้น ใน 4 ด้าน คือ 1) การตัดสินใจ 2) การดำเนินงาน 3) การใช้ประโยชน์จากป่า และ 4) การประเมินผล และใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นเทคนิคประกอบโดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 30 คนคือ ผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการป่าชุมชน และชาวบ้าน ด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบการสังเกต และนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบข้อมูลหาความสอดคล้องเชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 6 เดือน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน โดยทดสอบเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการพัฒนาจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน (One group pre-test post-test) จากผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการป่าชุมชน และประชาชน รวม 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือก่อนและหลังการพัฒนา และดำเนินการประเมินผลตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ชุดเดียวกัน โดยแบบสัมภาษณ์ทั้ง 4 ประเด็นมีการกำหนดดัชนีชี้วัดไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีดัชนีชี้วัด 3 ประการคือ 1) ร่วมปรึกษาหารือปัญหาเรื่องป่าชุมชน 2) ร่วมประชุมเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจ และ 3) เสนอแนวทางแก้ไข หรือทางออกสำหรับปัญหาป่าชุมชน

2. การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน มีดัชนีชี้วัด 7 ประการ คือ 1) ร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของป่าชุมชน 2) ร่วมสำรวจป่าชุมชน 3) ร่วมปลูกป่า 4) ร่วมอบรมเรื่องป่าไม้ 5) ร่วมทบทวนแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน 6) ร่วมติดต่อกับหน่วยงานราชการต่างๆ และ 7) ร่วมพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า

3. การมีส่วนร่วมผลประโยชน์ มีดัชนีชี้วัด 5 ประการคือ 1) ใช้ไม้ปลูกสร้างหรือซ่อมแซมบ้านเรือน 2) ใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงทำฟืน 3) เก็บเห็ด หน่อไม้ ผักหวานหรือพืชชนิดอื่นๆ 4) เก็บหาพืชสมุนไพรรักษาโรค และ 5) ใช้น้ำในป่าชุมชนเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมีดัชนีชี้วัด 3 ประการ คือ 1) ร่วมติดตามและควบคุมการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) ร่วมประเมินการใช้ประโยชน์จากป่า และ 3) ร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง

วิเคราะห์ข้อมูลโดยประยุกต์ใช้แบบมาตราส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมจัดการป่าชุมชน ด้วยการให้คะแนนใน 3 ระดับ คือ “มีส่วนร่วมมาก” 3 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.00 “มีส่วนร่วมปานกลาง” 2 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 1.68-2.33 และ “มีส่วนร่วมน้อย” 1 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.67 และใช้ The McNemar test for the significance of changes เพื่อวิเคราะห์นัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงหลังผ่านกระบวนการพัฒนาแล้ว ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ 2 เดือน

4. ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านทาป่าเปา

4.1.1 บริบทชุมชน

หมู่บ้านทาป่าเปา ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว โดยได้แยกตัวมาจากหมู่บ้านทาลาดุก มีผู้ร่วมก่อตั้ง 8 คนใน 8 ตระกูล คือ พ่อน้อยยธิ พ่อเดมาซัด

พ่อเดมาปู ลุงหนามโปธิ พ่อเดมาสุริน พ่อเดมาน้อยเต็ม ลุงหนานแปลงคำ พ่อเดมาเฮือน ทั้ง 8 คนได้มาแผ้วถางป่าเพื่อปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ริมน้ำแม่ทา และลำห้วยทรายขาวหลวงซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีดินไม้ชื่อ “ไม้เปา” เป็นจำนวนมากจึงมีการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านทาป่าเปา” ประชาชนในหมู่บ้านจึงมีคำว่า “เปา” ผสมอยู่ในชื่อและนามสกุลส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยล้วนเป็นภาษาพูด สำหรับตำบลทาลาดุกเดิมคือ “แคว้นทาลาดุก” และเมื่อปี พ.ศ. 2441 มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยให้หัวเมืองประเทศราชขึ้นกับแขวงในเมืองและนอกเมืองลำพูน ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 มีการตั้งแขวงแม่ทาขึ้นมาใหม่ แคว้นทาลาดุกจึงขึ้นกับแขวงแม่ทา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2485 ได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอแม่ทา และแคว้นทาลาดุกจึงเปลี่ยนตำบลทาลาดุกในปัจจุบัน

บ้านทาป่าเปา ตำบลทาลาดุก ประกอบไปด้วย 14 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ตอนเหนือของอำเภอแม่ทา การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ตั้งอยู่สองฟากที่ราบลุ่มแม่น้ำทา กับลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำทา มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 143.74 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 89,840 ไร่ พื้นที่มากกว่า 70% เป็นพื้นที่ป่า ซึ่งบางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ทา หมู่บ้านทาป่าเปามีป่าชุมชนรวม 13,000 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 8,000 ไร่ โดย 2,000 ไร่เป็นป่าลึกที่เข้าถึงยาก และป่าใช้สอย 3,000 ไร่ เช่น ไม้แดง ไม้เต็ง และไม้สัก เป็นต้น

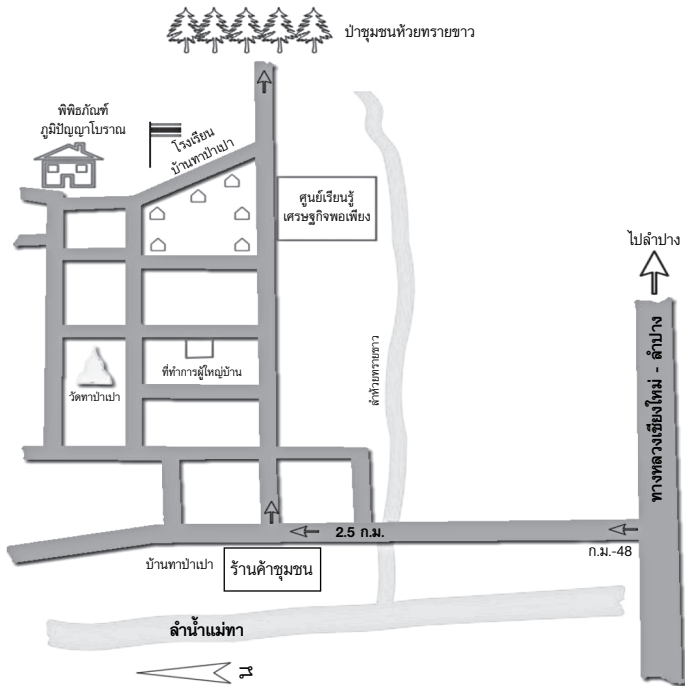
ประชาชนมีความยึดมั่นในพุทธศาสนาที่น้อมนำมาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม จนเกิดพิธีบูชาผีขุนน้ำขึ้นและสืบเนื่องพิธีกรรมดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านทาป่าเปาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาสวนลำไย เป็นต้น เน้นการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ด้วยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ในอดีตผืนป่าแห่งนี้เคยเป็นป่าเสื่อมโทรมเนื่องจากการได้รับสัมปทานตัดไม้ เพื่อทำฟืนและไม้หมอนรถไฟ รวมถึงการตัดไม้ไปทำเฟอร์นิเจอร์ ส่งผลให้ในฤดูแล้งขาดแคลนแหล่งน้ำ พืชพันธุ์สัตว์ป่าไม่มีน้ำพอสำหรับการบริโภค ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านคอยดูแลและร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ในปัจจุบันหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเนื่องจากลำน้ำห้วยทรายขาวที่ไหลผ่าน ป่าไม้มีความอุดม

สมบูรณ์ ชาวบ้านสามารถหาของป่ามาบริโภคได้ทุกฤดูกาล และสามารถเก็บพืชบางชนิดมาขายที่ตลาดได้

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ

ลำพูนเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของภาคเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,505.882 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 2,815,675 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.85 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน [4] สภาพพื้นที่เป็นเนินเขาและภูเขาสูงสลับซับซ้อนต่อเนื่องกันไปจากทิศตะวันออก จากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมของสำนักงานป่าไม้ จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 1,703,429 ไร่ หรือ 2,725.49 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 60.49 ของพื้นที่จังหวัด ป่าไม้ที่พบประกอบด้วยป่าไม้ 3 ประเภทคือ 1) ป่าเต็งรัง ป่าแพะ ป่าแดง 2) ป่าเบญจพรรณ หรือป่าผสมผลัดใบ

และ 3) ป่าดิบแล้ง [5] บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก ตั้งอยู่ตอนเหนือของอำเภอแม่ทา ประชาชนส่วนใหญ่ ตั้งถิ่นฐานอยู่ติดที่ราบลุ่มแม่น้ำทากับลำห้วยทรายขาวโดย มีเทือกเขาขุนตาลเป็นแนวยาวอยู่ทางทิศตะวันออกของ ตำบล บ้านทาป่าเปาอยู่ห่างจากทางหลวงเชียงใหม่-ลำปาง ประมาณ 2.5 กิโลเมตร ขนาบข้างด้วยลำน้ำแม่ทา และ ลำห้วยทรายขาว โดยทิศเหนือของหมู่บ้านเป็นผืนป่าชุมชน ห้วยทรายขาว (รูปที่ 1) โดยป่าชุมชนแห่งนี้ชาวบ้านกัน พื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์จากการเก็บผลผลิตจากป่า [6] ในช่วงยุคของความเสื่อมโทรมของผืนป่าชาวบ้านเริ่มได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติจากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อคอย ดูแลและร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าให้กลับมาอุดม สมบูรณ์ดังเดิม

รูปที่ 1 แผนที่บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

4.1.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของชุมชน

เศรษฐกิจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำสวน ปลูกข้าวโพด ผักอ่อน อาชีพรอง คือเลี้ยงโคขุน เน้นการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายด้วยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อัตราค่าจ้างแรงงานในหมู่บ้านประมาณ 150-200 บาทต่อวัน พื้นที่ทำกินในหมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 15,200 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำไร่และทำสวนมากที่สุดประมาณ 1,100 ไร่ รองลงมาเป็นพื้นที่ทำนา ประมาณ 600 ไร่ สวนลำไย 360 ไร่ ที่เหลือเป็นพื้นที่ทำสวนยางพารา มะม่วง และปลูกผักสวนครัว นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีการรวมกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มน้ำดื่มสะอาดธรรมชาติ แม่บ้าน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น

สังคม สังคมชนบทในหมู่บ้านเป็นสังคมแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังเกตได้จากการทำการเกษตร ยังมีการลงแขกช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเครือญาติ ในกรณีที่ครอบครัวมีแรงงานไม่พอก็มีการจ้างแรงงานภายนอก หมู่บ้านมีโรงเรียน 1 แห่งในระดับประถมศึกษา วัด 1 แห่ง นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีการจัดตั้งกองทุนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน กองทุนป่าชุมชนห้วยทรายขาว กองทุนพัฒนาสตรีแม่บ้าน กองทุนผู้สูงอายุ เป็นต้น

วัฒนธรรม การบวชป่าและเลี้ยงผีขุนน้ำเป็นประเพณีที่ชาวบ้านสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งจะทำพิธีทุกๆ 2 ปี โดยจะทำการห่มจีวรให้กับต้นไม้เช่นเดียวกับการบวชพระ ซึ่งเป็นการนำความเชื่อทางศาสนาพุทธมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ ขั้นตอนและวิธีการบวชป่าไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว และมีการเลี้ยงผีขุนน้ำของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ซึ่งจะจัดขึ้นทุกแรม 9 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปีหรือในช่วงเดือนมิถุนายน พิธีนี้ทำขึ้นเพื่อแสดงความเคารพแก่ผีขุนน้ำที่ให้น้ำมาใช้อุปโภคบริโภค รวมทั้งเป็นการขอน้ำเพื่อมาใช้ในการเกษตร บนบานขอให้ทรัพยากรน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดฤดูกาล วัฒนธรรมการบวชป่าและเลี้ยงผีขุนน้ำนี้ ถือเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดและส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดความรักและหวงแหนผืนป่าไม่ทำลายป่าอีกต่อไป

4.1.4 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดเป็นเพศชาย (ร้อยละ 91.67) อายุเฉลี่ยประมาณ 44 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 66.67) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากโอกาสทางการศึกษาในอดีตยังมีไม่มากเท่าปัจจุบัน มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวประมาณ 3-5 คน และประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีเพียงหนึ่งในสาม (ร้อยละ 33.33) เท่านั้นที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพรอง โดยกลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 41.67) มีรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 55,900 บาท และเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.67) เป็นเจ้าของที่ดินและมีเอกสารสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่สาธารณะแต่มีการจับจองเพื่อทำการเกษตรมาหลายชั่วอายุคนแล้ว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.33) อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิด โดยเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.67) เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก่อน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลาจากเสียงตามสายในหมู่บ้าน

จากข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างสามารถสรุปจุดแข็งของชุมชนได้ คือ 1) เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งตลอดจนมีผู้นำที่มุ่งมั่นในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างประมาณ 44 ปี แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มวัยทำงาน มีความอาวุโสและประสบการณ์ชีวิต รวมทั้งมีจิตสำนึกรับผิดชอบสามารถทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจให้การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน 3) ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลอาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่เกิด ซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคยกัน เกิดความรัก และความสามัคคีกันเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นการทำงานร่วมกันจึงเป็นเรื่องที่สามารถจัดการได้ง่าย 4) การได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าชุมชน และกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นแรงจูงใจที่ดีในการสร้างจิตสำนึกและดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน 5) การได้รับข้อมูลข่าวสารด้าน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตลอดเวลา 6) ในชุมชนบ้านทาป่าเปา มีสมาชิกที่เป็นข้าราชการครูในบางส่วน แม้จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่มีบทบาทในการให้ความรู้และเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จุดอ่อนของชุมชนบ้านทาป่าเปา คือ กลุ่มตัวอย่างอาจจะมิระดับการรับรู้ ความเข้าใจจากการฝึกอบรมต่างๆ ค่อนข้างช้า ซึ่งเป็นผลมาจากพื้นฐานการศึกษาที่อยู่ในระดับประถมศึกษา

4.1.5 การจัดการป่าชุมชนห้วยทรายขาว บ้านทาป่าเปา

จุดกำเนิดของป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา

ในอดีตชุมชนมีอาชีพทำนาเป็นหลัก ว่างจากฤดูทำนาจะปลูกพืชผักและหาของป่าไว้บริโภคในครัวเรือน ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ชาวบ้านดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย วิถีชีวิตของคนในชุมชนในอดีตจึงมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ชุมชนเข้มแข็ง ต่อมาความเจริญได้เข้ามาเปลี่ยนวิถีชีวิตชาวบ้านทำให้คนในชุมชนปรับตัวไปตามกระแสความเจริญ เช่น เทคโนโลยีที่ใช้ในการเกษตรที่เข้ามาแทนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านกลายเป็นกลุ่มบริโภคนิยมหันมาใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพของดิน และสารตกค้างในแหล่งน้ำชุมชน ทำให้แม้แต่ชาวบ้านยังต้องซื้อน้ำดื่มเพื่อบริโภค ชาวบ้านส่วนหนึ่งหันไปลักลอบตัดไม้และหาของป่าไปขายอยู่เป็นประจำ เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็งรัง และไม้เนื้อแข็งอื่นๆ อีกมากมาย ในปี พ.ศ. 2520-2537 การตัดไม้เพื่อขายเป็นไปอย่างกว้างขวาง รวมไปถึงการทำไร่เลื่อนลอยเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ลำไย และอ้อย ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไปมากจนส่งผลให้เกิดความแห้งแล้งหนักไม่สามารรถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ ชาวบ้านหลายรายต้องย้ายถิ่นฐานออกไป ส่วนในฤดูฝนก็พบปัญหาอุทกภัยและดินถล่มซ้ำเติม หลังจากนั้นได้มีการพูดคุยและปรึกษากันในกรรมการหมู่บ้าน วัด และโรงเรียนชุมชน เรื่องการยับยั้งและหันกลับมาฟื้นฟูพื้นที่ป่า และต้องการช่วยกันอนุรักษ์ป่าต้นน้ำให้ยั่งยืน พ่อหลวงไพฑูริย์ จำหงส์ ผู้นำชุมชน ได้นำกรรมการหมู่บ้านไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าชุมชนใน

พื้นที่อำเภออื่นๆ เพื่อนำแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์มาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการคิดตามวิถีของชุมชน จึงมีการตั้งกรรมการดูแลป่า มีกิจกรรมมากมายจนทำให้ป่าชุมชนกลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิมจนในที่สุดหมู่บ้านได้รับรางวัลป่าชุมชนดีเด่นที่หนึ่งของประเทศในโครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ในปี พ.ศ. 2553

การจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าชุมชนของบ้านทาป่าเปามีกระบวนการที่เป็นขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการป่าชุมชนในปี พ.ศ. 2541 เพื่อเข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชน และกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน โดยคณะกรรมการส่วนใหญ่มาจากความสมัครใจหรือผู้ที่มีจิตอาสา และมาจากการร่วมลงคะแนนเสียงจากประชาชนทั้งหมด จึงได้คณะกรรมการป่าชุมชนทั้งหมด 90 คน และมีพระสุธีปุริปัญโญ พ่อหลวงไพฑูริย์ จำหงส์ และนายอำเภอแม่ทา เป็นที่ปรึกษา โดยคณะกรรมการป่าชุมชนถูกแบ่งออกเป็น 6 ชุดตามหน้าที่คือ 1) ชุดออกตรวจป่าชุมชน 2) ชุดดูแลเขตป่า 3) ชุดดูแลป่าในกลุ่มหาของป่า 4) ชุดผู้สูงอายุ 5) ชุดกลุ่มบ้านฟื้นฟูป่า และ 6) ชุดกลุ่มหาทุนเสริมสำหรับผู้ที่เลิกตัดไม้ทำลายป่า

2. กำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยมีแนวทางการปฏิบัติ คือ นำแนวคิดในการอนุรักษ์ป่ามากำหนดเป็นกฎเกณฑ์การใช้พื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งกำหนดไว้ว่าห้ามตัดต้นไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน ห้ามล่าสัตว์ ห้ามจุดไฟเผาป่า ห้ามฟันหรือถางเปลือกไม้เพื่อกระทำการใดๆ อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย ห้ามขุดหัวไม้ หัวมัน หัวดอกกระเจียว ห้ามเผาถ่านและทำไม้พินจากป่าชุมชน แต่สามารถนำเอาเฉพาะกิ่งไม้แห้งหรือต้นไม้ที่ล้มตายแล้วมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือนได้

3. กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของคณะกรรมการป่าชุมชน โดยใช้แนวทางการลงโทษจากระเบียบป่าชุมชนตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่านเป็นต้นแบบ และพิจารณาร่วมกันระหว่างกรรมการป่าชุมชนรวมถึงประชาชนในชุมชนด้วย โดยบทลงโทษมีรายละเอียด 5 ประการคือ 1) ห้ามตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาต

ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามความยาวของต้นไม้โดยวัดเป็นนิ้วนี้วละ 500 บาท 2) ห้ามล่าสัตว์ ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามน้ำหนักของสัตว์ที่ล่าราคา กิโลกรัมละ 200 บาท 3) ห้ามบุกรุกที่ดินในป่าเพื่อทำกิน ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับตามขนาดของพื้นที่บุกรุกที่ตารางเมตรละ 500 บาท 4) ห้ามคนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้ ถ้าฝ่าฝืนครั้งแรกจะทำการตัดเดือน ครั้งที่สองจะจับส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อดำเนินคดี และ 5) ห้ามจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์โดยเด็ดขาด

4. ปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ป่าชุมชน โดยคณะกรรมการเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมและขอรับการสนับสนุนต้นกล้าจากศูนย์เพาะพันธุ์ไม้จังหวัดลำพูน คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายเสียงหมู่บ้านเพื่อชักจูงให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันปลูกต้นไม้ ซึ่งจะทำในโอกาสวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันสิ่งแวดล้อม หรือวันมาฆบูชา เป็นต้น

รูปที่ 2 การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

1. **ประโยชน์ในการก่อสร้าง** ชาวบ้านสามารถนำไม้มาทำเป็นรั้วบ้าน รั้วกันแปลงผัก นำไม้ไผ่มาทำเส้นตอกสำหรับมัดข้าว นำไปใช้เป็นชิ้นส่วนของเครื่องมือทางการเกษตร เช่น ตามจอบ นำไม้ไปสร้างเป็นศาลาพักที่หัวไร่ปลายนา สร้างกุฏิพระ ศาลาวัด ใช้สำหรับบูรณะซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ภายในวัด ต่อเติมซ่อมแซมอาคารเรียนในโรงเรียนชุมชน

2. **ประโยชน์ในการบริโภค** ชาวบ้านสามารถเก็บผลผลิตภายในป่าชุมชนมาบริโภคได้ เช่น ในช่วงฤดูฝนสามารถเก็บเห็ด หน่อไม้ สมุนไพร เป็นต้น อีกทั้ง

5. แ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่าไม้ โดยคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกันกับประชาชนรวมกลุ่มกันช่วยแ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่า ซึ่งจะดำเนินการก่อนการจัดกิจกรรมสำคัญๆ ในชุมชน เช่น ก่อนทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า รวมทั้งดำเนินก่อนการปลูกป่า เป็นต้น

6. จัดเวรยามควบคุมการดูแลรักษาป่าเพื่อมิให้ผู้ใดเข้ามาลักลอบตัดไม้ โดยมีการจัดคณะกรรมการออกตรวจเวรยามเพื่อลาดตระเวนภายในป่าชุมชนครั้งละ 10 คน ปฏิบัติเดือนละ 1 ครั้ง

7. จัดทำแนวป้องกันไฟป่า โดยความร่วมมือของชาวบ้านทาป่าเปาทุกคน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนจะดำเนินการพร้อมชาวบ้านประมาณเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคมเป็นประจำทุกปีเนื่องจากเป็นช่วงฤดูแห้งแล้งอาจเกิดไฟป่าได้ง่าย โดยเชิญเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดมาให้ความรู้และสาธิตการทำแนวป้องกันไฟป่าอย่างถูกต้อง (รูปที่ 2)

ໄໝ່ມດແດງ ຫນອນໄມ້ໄຟ ເຊິ່ງຖ້າເກັບໄດ້ມາກໍສາມາດນຳໄປຂາຍເປັນຮາຍໄດ້ໃຫ້ແກ່ຕົວເອງອີກດ້ວຍ ນອກຈາກນີ້ຍັງສາມາດຫາບາລາໃນອ່າງເກັບນ້ຳຫ້ວຍຫຼາຍໆ ຫ້ວຍຕົ້ນຜິ້ງ ແລະຫ້ວຍກົວຫຼີ

3. **ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ** ชาวบ้านจะจัดพิธีกรรมตามความเชื่อในป่าชุมชนเป็นหลัก เช่น พิธีบวชป่า หรือพิธีสืบชะตาป่าที่แสดงให้เห็นถึงความรักและหวงแหนป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อแสดงถึงความเคารพต่อผู้ที่ให้น้ำในการอุปโภคและบริโภค

4. **ประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจ** ในฤดูร้อน

ชาวบ้านมักเข้าไปในป่าเพื่อหลบร้อน เนื่องจากในป่ามีลำห้วย ลำธารที่สามารถทำให้คลายร้อนได้ หรือว่างจากการทำงานแล้วก็มักจะเข้าไปนอนพักผ่อนเล่นที่ศาลาในป่าที่สร้างไว้หลายแห่ง ชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปกางเต็นท์นอนในป่าได้

5. ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านส่วนใหญ่มักนำสัตว์เลี้ยง เช่น วัว กระบือ เข้าไปหากินในเขตป่าชุมชน เนื่องจากมีพืชอาหารสัตว์มากมาย รวมทั้งมีแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยงอีกด้วย โดยชาวบ้านสามารถนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปหากินได้เฉพาะในเขตอ่างเก็บน้ำห้วยทรายขาว ห้วยกิวหมี เท่านั้น

6. ประโยชน์ในการใช้เป็นเขตกักยาน ชาวบ้านใช้ป่าชุมชนเป็นเขตห้ามมีการตัดไม้ และห้ามล่าสัตว์ อีกทั้งยังใช้เป็นสถานที่ในการปล่อยนก ปล่อยปลา ตามประเพณีทางพุทธศาสนาอีกด้วย

7. ประโยชน์ในการใช้เป็นแหล่งชับน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค อ่างเก็บน้ำห้วยทรายขาวเกิดจากการไหลมารวมกันของน้ำจาก ห้วยทรายขาว ห้วยปู่ ห้วยทรายไหลแล้ง ห้วยต้นผึ้ง ซึ่งชาวบ้านนำมาใช้เป็นน้ำประปาหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังใช้น้ำจากแหล่งเดียวกันสำหรับการเกษตรอีกด้วย

4.1.6 การมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านทาป่าเปาในอดีตในการจัดการป่าชุมชน

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านทาป่าเปาในอดีต แยกออกเป็น 4 ประเด็นในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.58$) โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{x}=3.95$) และประเมินผล ($\bar{x}=3.76$) ในระดับมาก และมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{x}=3.65$) และการใช้ประโยชน์จากป่า ($\bar{x}=2.96$) ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 1) โดยข้อจำกัดที่ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านแตกต่างกันคือ หลังจากที่ประสบความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนแล้ว ชุมชนขาดการพูดคุยกันถึงสภาพป่า การใช้ประโยชน์จากป่ามากขึ้นจนเกินความจำเป็น ละเลยเป้าหมายของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ตลอดจนขาดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบในการดำรงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าต่อไปในอนาคต ซึ่งนำไปสู่การลดความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดังเช่นในอดีต

ตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนห้วยทรายขาวในอดีต

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
การตัดสินใจ	3.95	0.87	มาก
การดำเนินงาน	3.65	1.04	ปานกลาง
การใช้ประโยชน์จากป่า	2.96	0.98	ปานกลาง
การประเมินผล	3.76	1.24	มาก
รวม	3.58	1.06	ปานกลาง

4.2 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนห้วยทรายขาว

การพัฒนาการมีส่วนร่วมใช้กระบวนการ A-I-C ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเห็นคุณค่า (Appreciation: A) ขั้นปฏิสัมพันธ์ (Influence: I) และขั้นควบคุม (Control: C) โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ขั้นเห็นคุณค่า (A) หลังจากจัดเวทีให้

ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาป่าชุมชนห้วยทรายขาวแล้วทั้งความต้องการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ตารางที่ 2 การพัฒนาการมีส่วนร่วมขั้นเห็นคุณค่า (Appreciation)

ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน	อนาคต
สภาพการณ์และปัญหา	ชาวบ้านใช้สิ่งที่มีอยู่ในป่าสำหรับการอุปโภคและบริโภคอย่างไม่เหมาะสม เช่น การเก็บหาพินมาเป็นเชื้อเพลิง มีการลักลอบวางป่าตัดไม้ไปขาย มีบริษัทเอกชนมาสัมปทานป่า สัตว์ป่าลดน้อยลง ในฤดูแล้งชุมชนขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร	มีกฎระเบียบต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่าค่อนข้างเคร่งครัด แต่มีชาวบ้านบางกลุ่มที่ละเลยกฎระเบียบเพื่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สภาพป่าเริ่มเสื่อมโทรม	ปรับกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น มีมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างจริงจัง เพราะรักษาและอนุรักษ์ผืนป่าไว้ให้นานที่สุด
ความต้องการ	ใช้ประโยชน์จากป่าให้เต็มที่ เพื่อการบริโภคและอุปโภค	ต้องการให้ชาวบ้านทุกคนร่วมมือกันปลูกป่าเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำสะอาด เพื่อประโยชน์รอบด้าน อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า พัฒนาเส้นทางเดินป่าเพื่อพัฒนาป่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกป่า กำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน และใช้วัสดุอื่นๆ ทดแทนไม้ให้มากขึ้น	ต้องการให้ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนและเยาวชนมากขึ้น และยังต้องการให้เพิ่มกิจกรรมการพัฒนาป่า เช่น ปลูกสมุนไพร สำนวป่าเป็นประจำ จัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

4.2.2 ชั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชาวบ้านร่วมกันคิดและ เสนอโครงการทั้งหมด 4 โครงการและได้จัดลำดับความ
ระบุโครงการและจัดลำดับความสำคัญ โดยชุมชนได้นำ สำคัญไว้ดังนี้

ตารางที่ 3 การพัฒนาการมีส่วนร่วมชั้นปฏิสัมพันธ์ (Influence)

โครงการ	ทำอะไร	ทำอะไร	ใครทำ	ทำเมื่อไร
1. ปลุกพืชสมุนไพร	ปลุกพืชสมุนไพรเพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชและใช้ในชุมชน	จัดสรรพื้นที่ปลูก หากกล้าไม้ในป่า และตามบ้านที่มีอยู่มาปลูก	ชาวบ้านทุกคน	วันเสาร์สุดท้ายของเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555
2. แปรรูปสมุนไพร	แปรรูปพืชสมุนไพรที่ปลูกเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ลูกประคบ น้ำมันไพล ยาหม่องไพล น้ำต้มสมุนไพร เป็นต้น	ให้หมอยา หรือหมอสุนทรไพรประจำหมู่บ้านให้ความรู้ในการแปรรูปสมุนไพรแก่ชาวบ้าน	หมอยา หมอสุนทรไพร	รวมกลุ่มกันทุกวันเสาร์ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555
3. สำรวจและดูแลรักษาป่า	สำรวจและดูแลป่า เพื่อป้องกันการทำลายในทุกรูปแบบ	จัดเวรยามเพื่อเข้าไปสำรวจป่าเป็นระยะ	ชาวบ้านทุกคน	เข้าไปสำรวจวันเว้นวัน ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
4. ป้องกันไฟป่า	ทำแนวป้องกันไฟถาวร	ถางหญ้าที่เป็นแนวป้องกันไฟเดิมให้กว้างกว่าเดิม	ชาวบ้านที่เป็นชายทุกคนร่วมมือกัน	เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555

4.2.3 ชั้นควบคุม (C) ชาวบ้านร่วมกันคิดและ ประเมิน และผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ กำหนดกิจกรรม วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน แหล่งงบประมาณ

ตารางที่ 4 การพัฒนาการมีส่วนร่วมชั้นควบคุม (Control)

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินงาน	แหล่งงบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. โครงการปลูกพืชสมุนไพร 1.1 การจัดสรรพื้นที่ปลูก 1.2 หากกล้าไม้และพันธุ์ไม้สมุนไพรในป่า 1.3 ร่วมกันปลูกพืชสมุนไพร	เพื่อขยายพื้นที่การปลูกและอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพร	จัดสรรพื้นที่ในเขตป่าชุมชน หาพันธุ์พืชสมุนไพรในป่าและบริเวณรอบๆ บ้าน เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่จัดสรร	ชาวบ้านทำเอง	ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านทุกคน
2. โครงการแปรรูปสมุนไพร 2.1 อบรมการผลิตลูกประคบ น้ำมันพริกยาลม่องไพร และน้ำดื่มสมุนไพร	เพื่อนำพืชสมุนไพรมาแปรรูปสำหรับใช้ในชุมชนและขายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน	ให้หมอยา หรือหมอสุมไพรประจำหมู่บ้านจัดอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติการแปรรูปสมุนไพร และการนำไปใช้	ชาวบ้านทำเอง	ผู้ใหญ่บ้าน หมอยา หมอสุมไพรประจำหมู่บ้าน
3. โครงการสำรวจและดูแลรักษาป่า 3.1 ออกสำรวจป่า	เพื่อสำรวจและดูแลป่าจากการทำลายในทุกรูปแบบ	จัดเวรยามเพื่อเข้าไปสำรวจป่าชุมชนวันเว้นวันอย่างต่อเนื่อง	ชาวบ้านทุกคน	ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านทุกคน
4. โครงการป้องกันไฟป่า 4.1 ทำแนวป้องกันไฟถาวร	เพื่อทำแนวป้องกันไฟป่าในฤดูแล้ง	ถางหญ้าที่เป็นแนวป้องกันไฟเดิม ให้กว้างขึ้นกว่าเดิม	ชาวบ้านทุกคน	ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านทุกคน

4.3 ผลการประเมินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

4.3.1 การประเมินการพัฒนาการมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาในทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านการตัดสินใจ ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากขึ้นในทุกตัวชี้วัด ในขณะที่ด้านการดำเนินงาน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในตัวชี้วัดที่ 6 ลดลง คือการติดต่อกับหน่วยงานราชการที่มีส่วนร่วมน้อยลงนิดหน่อย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในด้านการรับผลประโยชน์ มีถึง 3 ตัวชี้วัดที่ลดลง คือ การใช้ไม้เป็น

เชื้อเพลิง การเก็บเห็ด หน่อไม้ และพืชสมุนไพรในป่าชุมชน เนื่องจากชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชนมากขึ้นหลังจากผ่านการพัฒนาการมีส่วนร่วม สำหรับด้านการประเมินผล ดัชนีชี้วัดที่ 3 ลดลงคือร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวบ้านเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจสูง จึงเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนมากกว่า (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การประเมินผลการมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในการจัดการประชุมชนห้วยทรายขาว

การมีส่วนร่วม/ดัชนีชี้วัด	ก่อนการดำเนินการพัฒนา				หลังการดำเนินการพัฒนา			
	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การตัดสินใจ								
ดัชนีชี้วัดที่ 1: ร่วมปรึกษาหารือปัญหาเรื่องประชุมชน								
ผู้มีส่วนร่วม	29	96.67			29	96.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	1	3.33	2.10	ปานกลาง	1	3.33	2.14	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 2: ร่วมประชุมเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจ								
ผู้มีส่วนร่วม	23	76.67			26	86.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	7	23.33	1.96	ปานกลาง	4	13.33	2.04	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 3: เสนอแนวทางแก้ไขหรือทางออกสำหรับปัญหาประชุมชน								
ผู้มีส่วนร่วม	22	73.33			22	73.33		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	8	22.67	2.00	ปานกลาง	8	22.67	2.09	ปานกลาง
สรุปการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธี The McNemar test for the significance of changes								
ผู้มีส่วนร่วม	20	66.67			20	66.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	5	16.67			5	16.67		
รวม	25	83.33			25	83.33		
2. การดำเนินงาน								
ดัชนีชี้วัดที่ 1: ร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของประชุมชน								
ผู้มีส่วนร่วม	16	53.33			18	60.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	14	46.67	1.37	น้อย	12	40.00	1.83	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 2: ร่วมสำรวจประชุมชน								
ผู้มีส่วนร่วม	15	50.00			17	56.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	15	50.00	1.80	ปานกลาง	13	43.33	2.11	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 3: ร่วมปลูกป่า								
ผู้มีส่วนร่วม	14	46.67			15	50.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	16	53.33	1.71	ปานกลาง	15	50.00	1.93	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 4: ร่วมอบรมเรื่องป่าไม้								
ผู้มีส่วนร่วม	13	43.33			17	56.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	17	56.67	1.61	น้อย	13	43.33	2.11	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 5: ร่วมทบทวนแนวเขตพื้นที่ประชุมชน								
ผู้มีส่วนร่วม	15	50.00			15	50.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	15	50.00	1.26	น้อย	15	50.00	1.73	ปานกลาง

การมีส่วนร่วม/ดัชนีชี้วัด	ก่อนการดำเนินการพัฒนา				หลังการดำเนินการพัฒนา			
	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
ดัชนีชี้วัดที่ 6: ร่วมติดต่อกับหน่วยงานราชการต่างๆ								
ผู้มีส่วนร่วม	12	40.00			18	60.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	18	60.00	1.66	น้อย	12	40.00	1.66	น้อย
ดัชนีชี้วัดที่ 7: ร่วมพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า								
ผู้มีส่วนร่วม	25	83.33			29	96.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	5	16.67	2.36	มาก	1	3.33	2.48	มาก
สรุปการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธี The McNemar test for the significance of changes								
ผู้มีส่วนร่วม	14	46.76			3	76.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	5	16.67			7	23.33		
รวม	19	63.33			30	100.00		
3. การรับผลประโยชน์								
ดัชนีชี้วัดที่ 1: ใช้ไม้ปลูกสร้างหรือซ่อมแซมบ้านเรือน								
ผู้มีส่วนร่วม	13	43.33			12	40.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	17	56.67	1.15	น้อย	18	60.00	1.16	น้อย
ดัชนีชี้วัดที่ 2: ใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงทำฟืน								
ผู้มีส่วนร่วม	17	56.67			23	76.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	13	43.33	1.88	ปานกลาง	7	23.33	1.43	น้อย
ดัชนีชี้วัดที่ 3: เก็บเห็ด หน่อไม้ ผักหวาน หรือพืชชนิดอื่นๆ								
ผู้มีส่วนร่วม	26	86.67			18	60.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	4	13.33	2.03	ปานกลาง	12	40.00	1.38	น้อย
ดัชนีชี้วัดที่ 4: เก็บหาพืชสมุนไพรรักษาโรค								
ผู้มีส่วนร่วม	14	46.67			3	10.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	16	53.33	1.42	น้อย	27	90.00	1.00	น้อย
ดัชนีชี้วัดที่ 5: ใช้น้ำในป่าชุมชนเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร								
ผู้มีส่วนร่วม	30	100.00			30	100.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	0	0	2.80	มาก	0	0	2.83	มาก
สรุปการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธี The McNemar test for the significance of changes								
ผู้มีส่วนร่วม	14	46.67			22	73.33		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	4	13.33			8	26.67		
รวม	18	60.00			30	100.00		

การมีส่วนร่วม/ดัชนีชี้วัด	ก่อนการดำเนินการพัฒนา				หลังการดำเนินการพัฒนา			
	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
4. การประเมินผล								
ดัชนีชี้วัดที่ 1: ร่วมติดตามและควบคุมการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน								
ผู้มีส่วนร่วม	23	76.67			26	86.67		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	7	23.33	1.86	ปานกลาง	4	13.33	2.07	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 2: ร่วมประเมินการใช้ประโยชน์จากป่า								
ผู้มีส่วนร่วม	20	66.67			28	93.33		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	10	33.33	1.90	ปานกลาง	2	6.67	2.21	ปานกลาง
ดัชนีชี้วัดที่ 3: ร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง								
ผู้มีส่วนร่วม	20	66.67			28	93.33		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	10	33.33	1.90	ปานกลาง	2	6.67	1.64	น้อย
สรุปการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธี The McNemar test for the significance of changes								
ผู้มีส่วนร่วม	21	70.00			27	90.00		
ผู้ไม่มีส่วนร่วม	2	6.67			3	10.00		
รวม	23	76.67			30	100.00		

4.3.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนห้วยทรายขาวทั้ง 4 ด้านด้วยวิธี The McNemar test for the significance of changes มีรายละเอียดดังนี้

ด้านการตัดสินใจ พบว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม ทั้งผู้ที่มีส่วนร่วม และผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม ไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมคิดเป็นร้อยละ 83.33 ทั้งก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนา แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างสม่ำเสมอ ส่วนด้านการดำเนินงานมีผู้เข้าร่วมเพียงร้อยละ 63.33 ก่อนดำเนินการพัฒนาแต่เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.67 หลังดำเนินการพัฒนา ด้านการใช้ประโยชน์มีเพียงร้อยละ 60.00 ก่อนการพัฒนา และเพิ่มเป็น ร้อยละ 73.33 หลังการพัฒนา และด้านการประเมินผลมีผู้เข้าร่วมเพียงร้อยละ 76.67 แต่เพิ่มเป็นร้อยละ 90.00 หลังการ

ดำเนินการพัฒนา กล่าวคือ หลังการพัฒนาชาวบ้านมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ผู้ที่ไม่เข้าร่วมลดลงหลังจากการพัฒนาแล้ว แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความตระหนักรู้ด้านการจัดการป่ามากขึ้น และตัดสินใจที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์และ ร่วมประเมินผลร่วมกันมากขึ้น (ตารางที่ 5)

โดยสรุป กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน กล่าวคือ ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการจัดการป่ามากขึ้นกว่าเดิมในทั้ง 4 ประเด็น ชาวบ้านที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการป่า หันเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สำหรับการร่วมรับผลประโยชน์ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นก็จริง แต่เฉพาะในกรณีที่ไม่ผิดกฎระเบียบป่าชุมชนเท่านั้น ปังบอกถึงจิตสำนึกที่มีต่อป่าชุมชน ก่อให้เกิดบริบทในการใช้สอยป่าที่ทำให้เกิดรายได้โดยไม่ต้องรบกวนหรือทำลายป่า [7]

5. วิจารณ์ผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่าชาวบ้านมีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีจิตสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอทางเลือกและปรึกษาหารือ แนวทางการแก้ไขปัญหา กำหนดกฎเกณฑ์ หรือระเบียบต่างๆ ในการจัดการป่าชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม กฎระเบียบต่างๆ เหล่านี้กลับส่งผลให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากป่าลดลงในบางประเด็น เช่น การตัดไม้ไปทำฟืน การเก็บเห็ด หน่อไม้ ผักหวานไปบริโภคและขาย และการเก็บพืชสมุนไพร ทั้งนี้เนื่องจากประเด็นดังกล่าวเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าได้เพียงบางฤดูเท่านั้น ชาวบ้านลดการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อต้องการให้พืชพันธุ์เหล่านั้นได้เจริญเติบโตและขยายพันธุ์ตามฤดูกาล ในอีกด้านหนึ่งชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่าเคร่งครัดมากจนเกินไป ทั้งนี้ ชาวบ้านเกรงว่าทรัพยากรป่าจะเสื่อมโทรมและถูกทำลายมากไปกว่าเดิม ซึ่งตามหลักวิชาการนั้น ชุมชนสามารถจัดการผืนป่าให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยในพื้นที่เสื่อมโทรมก็ให้ฟื้นฟู ที่ที่เหมาะสมแล้วให้ดูแลรักษา และที่อุดมสมบูรณ์หนาแน่นก็ให้นำมาใช้ประโยชน์ได้ แต่ต้องดูแลรักษาเพิ่มพูนทั้งไม้ ของป่า และสภาพแวดล้อม มนุษย์ก็สามารถนำส่วนเกินมาใช้ประโยชน์ได้นั่นเอง หรือด้วยการจัดการอย่างเข้มข้น (Active Management) เข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโดยวิธีการใดวิธีหนึ่งหรือผสมผสานทั้งสามวิธี คือ 1) เพิ่มจำนวน 2) ลดจำนวนหรือเอาออกเพื่อให้ส่วนที่เหลือเพิ่มพูนในอัตราสูงสุด และ 3) ควบคุมให้คงที่ไว้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ส่วนกระบวนการจัดการป่าเพื่อใช้ประโยชน์ไม้และของป่าอย่างยั่งยืน จะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงนโยบายของรัฐ ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่แนวคิดของชุมชน และปัญหาที่เผชิญอยู่ นำมากำหนดเป้าหมายในการจัดการป่า โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน จากนั้นจัดทำแผนการจัดการ โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการใช้สอยพร้อมๆ ไปด้วยการอนุรักษ์เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน นอกจากนั้นต้องมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น [4] ในขณะที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมิน

ลดลงเล็กน้อยในบางประเด็น คือ การติดตามการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ และการร่วมประเมินการใช้ประโยชน์จากป่า เนื่องจากชาวบ้านมีความรู้ความสามารถด้านการประเมินน้อยและเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนมากกว่า แต่ชาวบ้านกลับมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผลของกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมและชาวบ้านเห็นว่าพวกเขาควรเข้าไปดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าด้วยตนเอง

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยกระบวนการ A-I-C ทำให้ทราบถึงความต้องการของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาป่าชุมชนช่วยขยายความเป็นผลให้เกิดโครงการต่างๆ โดยผู้วิจัยและชาวบ้านได้สรุปเป็นแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ร่วมกัน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้นนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน กล่าวคือ กระบวนการ A-I-C ช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิดกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดสรรทรัพยากร เสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการรวมพลังเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เรียนรู้ที่จะเข้าร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้อง นับได้ว่ากระบวนการ A-I-C ช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์ มีส่วนร่วม และเสริมพลังของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาได้อย่างแท้จริง [8]

ผลการประเมินจากการทดสอบก่อนและหลังการพัฒนา ปรากฏว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่าเดิม แต่มีส่วนร่วมด้านการดำเนินงาน การร่วมใช้ประโยชน์ และการประเมินผลมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม โดยประชาชนทุกคนเปรียบเสมือนหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาชุมชน ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงก็มีผลทำให้องค์ประกอบอื่นๆ ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อให้สังคมส่วนรวมสามารถดำรงอยู่และมั่นคงต่อไปได้ [9] ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านใน 4 ประเด็นดังกล่าว ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทางที่ดีขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้หลักการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็เป็น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้วยเช่นกัน [10] เช่น ปัจจัยทางนิเวศวิทยา ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ลดน้อยลง จากการบุกรุกแผ้วถางป่า ทำให้เกิดความกดดันต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนอันเนื่องด้วยเกรงว่าจะไม่มีทรัพยากรป่าไม้ให้ใช้ประโยชน์อีกต่อไปจึงต้องมีการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

จากการวิจัยทำให้สามารถสรุปถึงปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีความเสียสละในการทำงานตลอดจนชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการระดมพลังการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การเป็นประชาชนดั้งเดิมในพื้นที่ซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคย ความรัก และสามัคคีกันสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี 3) การผ่านการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดแนวคิดการอนุรักษ์ร่วมกัน 4) การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง 5) การแบ่งหน้าที่และบทบาทของชาวบ้านอย่างลงตัวในการจัดการป่าชุมชนและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน 6) การผสมผสานกันอย่างลงตัวของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชนที่สนับสนุนการร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการป่าชุมชนและการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน 7) การดำเนินงานอย่างเป็นระบบส่งผลให้ปัญหาต่างๆ ลดน้อยลง 8) การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ และเอกชนก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาที่เหนียวแน่น และ 9) การมีจิตสำนึกของชาวบ้านทุกคนในการพัฒนา การทำงานร่วมกันซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านทาป่าเปาควรมีการเตรียมความพร้อมด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและแนวทางการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ แก่เยาวชนรุ่นใหม่เพื่อเป็นกำลังสำคัญและรองรับงานด้านการพัฒนาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

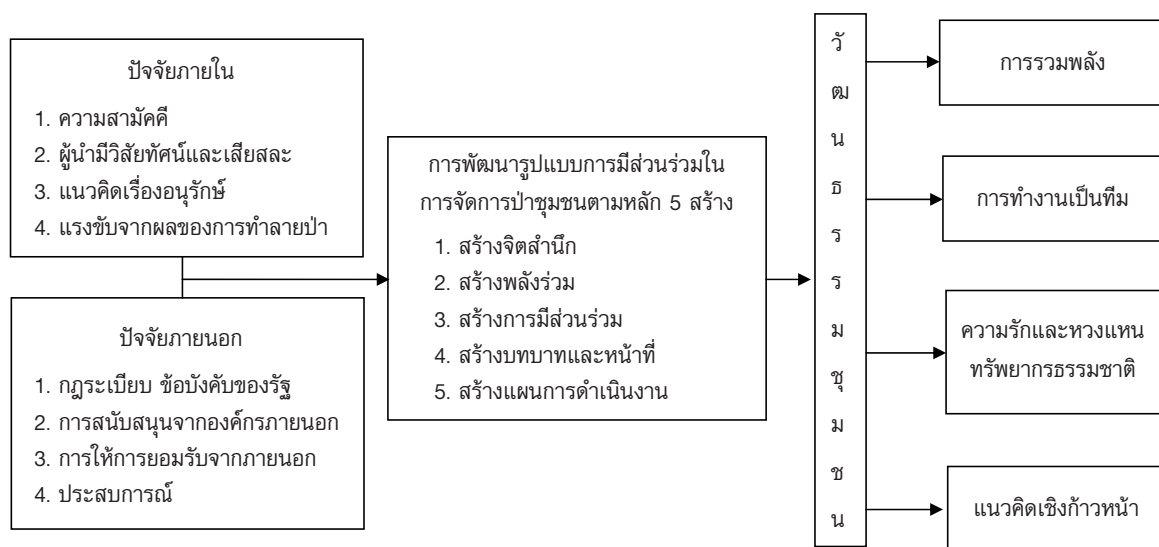
6. สิ่งที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้

จากการวิจัยส่งผลให้ได้ข้อคิดเห็นในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนตามหลักการพัฒนาการมีส่วนร่วม 5 สร้าง คือ 1) สร้างจิตสำนึก เพื่อให้ทุกคนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 2) สร้างพลังร่วม ด้วยการค้นหาผู้มีจิตอาสาจากการสร้างจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของป่าไม้ 3) สร้างการมีส่วนร่วม ด้วยการช่วยกันคิด ร่วมแก้ไขจากปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในอดีต 4) สร้างบทบาทและหน้าที่ เพื่อให้ทุกคนรู้ว่าหน้าที่ทำอะไรในโครงการต่างๆ และ 5) สร้างแผนการดำเนินงาน เพื่อรองรับโครงการในอนาคตที่ทุกคนจะต้องร่วมกันทำ ซึ่งหลัก 5 สร้าง นี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสองปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ความสามัคคีของชาวบ้าน 2) ผู้นำมีวิสัยทัศน์และเสียสละ 3) แนวคิดเชิงอนุรักษ์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของชาวบ้าน 4) แรงขับเคลื่อนของการทำลายป่าในอดีตของชาวบ้าน และปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1) กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของภาครัฐ 2) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก 3) การให้การยอมรับจากภายนอก รางวัลที่ได้รับระดับประเทศ และ 4) ประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอก

ผลประโยชน์ที่ตามมาคือ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมชุมชนใหม่ที่เอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอื่นๆ หลายด้าน คือ 1) การรวมพลัง เช่น การทำงานพัฒนาร่วมกันโดยไม่ต้องใช้งบประมาณ 2) การทำงานเป็นทีม เช่น การแบ่งงานกันทำตามบทบาทหน้าที่เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน 3) ความรักและห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมพัฒนาต่างๆ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ 4) แนวคิดเชิงก้าวหน้า กล่าวคือ กิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่างๆ ในชุมชนต้องส่งผลดีต่อคนในรุ่นปัจจุบัน และคนในรุ่นอนาคต อีกทั้งยังเป็นแนวคิดเพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างความเข้าใจ และตระหนักถึงผลเสียของการทำลายป่าไม้ ประกอบกับการ

สร้างค่านิยมในการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดกระแสหลักของการบริหารจัดการและการพัฒนาตามแบบกระแสวัฒนธรรมชุมชน [11] ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดผลประโยชน์ต่อยอดและมีความอุดมสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น การได้ผืนป่ากลับคืนมา การได้หลักการและรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ชัดเจนและเหมาะสม

นอกจากนี้ การยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการหันมาให้ความสำคัญกับชุมชน [7] และการพัฒนาต่อยอด เช่น การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในป่าชุมชน ก็ถือเป็นการย้ำอย่างชัดเจนว่าชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยการดำเนินชีวิตแบบเดิมและองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนห้วยทรายขาว

7. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโดยใช้เทคนิค A-I-C สามารถช่วยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้นในทั้ง 4 ประเด็น คือ 1) การตัดสินใจ 2) การดำเนินงาน 3) การใช้ประโยชน์จากป่า และ 4) การประเมินผล นั่นคือ กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C สามารถทำให้ชาวบ้านกลับมาให้ความสำคัญกับการจัดการป่าชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และประเมินผลมากขึ้นกว่าในอดีต โดยในระหว่างทั้ง 3 ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา คือ 1) ชั้นเห็นคุณค่า 2) ชั้นปฏิสัมพันธ์ และ 3) ชั้นควบคุม ได้สอดแทรกเทคนิคยุทธวิธีการนำเปลี่ยนเพื่อโน้มน้าวจิตใจและสร้างทัศนคติใหม่ต่อการเข้ามามี

ส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชนด้วยความเต็มใจและหันมาให้ความสำคัญกับการจัดการป่ามากกว่าการใช้ประโยชน์จากป่าเพียงอย่างเดียว รวมทั้งจากการศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่บอกถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนา และหลักการพัฒนาการมีส่วนร่วม 5 สร้าง ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมชุมชนใหม่ขึ้น คือ การรวมพลัง การทำงานเป็นทีม ความรักและห่วงหาพันทพยาบาลธรรมชาติ และแนวคิดเชิงก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ผลของการพัฒนาครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ ต้นแบบและชุมชนอื่นๆ ทั่วไปที่ต้องการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

8. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านทาป่าเปา ตำบลทาบลาดูก อำเภอมะทก จังหวัดลำพูน รวมทั้งอาสาสมัครผู้ช่วยนักวิจัย และนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาล คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีจิตสาธารณะในการช่วยเหลือเก็บข้อมูลและรวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบพระคุณสำนักงานวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนงบประมาณตลอดโครงการวิจัยในครั้งนี้

9. เอกสารอ้างอิง

1. Chamrik, S., and Santasombut, Y., 1993, *Community Forests in Thailand: A Guideline for Development, Tropical Rain Forest and Overview of Community Forests in Thailand*, Bangkok: Developed Local Community Institute. (In Thai)
2. Royal Forest Development, 1999, *Thai Forestry Statistics*, <http://www.forest.go.th/home/index.asp#>, Accessed 17th August 2012. (In Thai)
3. Balampruek, W., 2000, *Implementation of the Project for Community Forest Establishment of Baan Maeharn, Mae Hong Son Province*, Chiangmai: Independent study, Maejo University. (In Thai)
4. Benchachai S., Paosricharoen ch., Sitthikan P., Kulchatthanon N., Sripradith J., and Kamphira S., 2010, *A Sustainable Model for Community Participation in Forest Resource Litigation: A Case Study of Baan Chan Pine Forest, Kanlayaniwattana District, Chiangmai Province*, www.dnp.go.th/

fca16/file/3nkl3n107rg6af1.doc, Accessed 17th August 2012. (In Thai)

5. Lamphun Provincial office, 2007, *Lamphun Topographic and Climate Conations*, Error! Hyperlink reference not valid.intro.php?topicid=2, Accessed 17th August 2012. (In Thai)
6. Lamphun Public Health Office, 2007, *Natural Resources*, http://www.lamphunhealth.go.th/lamphun__info/data5.html, Accessed 17th August 2012. (In Thai)
7. Puang-Ngamchuen, J., 2009, "Community Forest Management: A Case Study of Baan Pasak Ngam, Luang Nuae Sub-district, Doi Saket District, Chiangmai Province," *KMUTT Research and Development Journal*, Vol. 32 No. 4 pp.407-422. (In Thai)
8. Kaewkawong, T., 2004, *Process of Strong Community Enhancement: Community and Civil Society*, Basic Public Health Development and Training center, Northeastern Thailand. (In Thai)
9. Srisantisuk, S., 1993, *Social and Cultural Changes: A Guideline for Investigation, Analysis, and Planning*, Khonkaen: University. (In Thai)
10. Maneerat, P., 1978, *Social and Cultural Changes*, Bangkok: Thammasat University Press. (In Thai)
11. Thongthoe, K., 2002, *Forest Management by Way of Community: A Case Study of Baan Toey Ngan, Namsuay Sub-district, Khoungnai District, Libon Ratchathani Province*, unpublished Thesis, NIDA. (In Thai)